

Ady Endre szerelmi költészete

„BOSSZÚ-HÍMMEL LESBEN”

Javasolt feldolgozási idő: 1 óra 45 perc

1. feladat

Olvasd el Szerb Antal Ady Endréről szóló írását, majd válaszolj a kérdésekre!

Szerb Antal: Ady Endre

Talán semmiben sem volt Ady Magyarországon annyira újító és annyira európai, mint ahogy a szerelmet felfogta. Jöttéig a szerelem magyar költő számára még mindig a biedermeier hagyományok Petőfi által szentesített idillikus érzése volt. A szőke, kékszemű „kislány” meg nem kísértett tisztaságának kultusza, a reménytelen és az enyelgő szerelem rekvizitumaival¹ felszerelve. Csak Vajda János, akit Ady ősének vallott, ismerte a másik szerelmet.

Nyugaton a kékszemű, szőke kislány már csak az alsóbb irodalomban élt és él tovább, talán örökké. Az egykori lírai hősnő ma az amerikai filmek örök-ártatlan anygala. De a magasabb irodalomban éppen Ady korában nagy reakció állt be a szőke kislányok hegemoniája ellen. Ibsen, Hauptmann, Gorkij és főképp Strindberg egy más, ellentétes nőtypust állított be a változó irodalmi érdeklődés középpontjába: a démoni, veszedelmes, kiismerhetetlen nőt. (Ma már ez a típus még elavultabb, mint a szőke kislány.) A szerelem, mellyel a férfi e felé a nőtypus felé fordul, szintén más, mint a régi szerelem: az idilli, gyengéd és felemelő érzés helyét a vad, kegyetlen és leküzdhetetlen szenvedély foglalja el – egy új érzés, melyben ugyanannyi a gyűlölet, mint a szeretet, „Mindenki öl, aki szeret”, mondja az akkoriban legdivatosabb költő, Oscar Wilde.

A szerelem végzet. Ezt az attitűdöt Ady készen kapta az aszketikus Baudelaire-től, és csatlakozik a nyugati költők nagy táborához, kik, mint ő, a szerelmet gyógyíthatatlan betegségnek érzik, vétkes szenvedélynek, mint az ópiumot, ellene küzdeni mindhiába.

Ha összehasonlítjuk Ady szerelmes verseit pl. Petőfiével, az első, ami feltűnik, Ady verseinek komorsága. Minden nyájasság hiányzik ezekből a versekből,

¹ rekvizitum: Szükséges kellék.

valami sötét, vallásias atmoszférába kerültünk, ahol véres előre-elrendelések teljesülnek. A szerelmesek sosem mosolyognak egymásra, szerelmük örök harc, „héja-nász az avaron”. Szerelem és halál megint oly közeli rokonok, mint Vörösmartynál.

Másik feltűnő nagy különbség, hogy Ady szakított a magyar költészet hagyományos szemérmességével. Előtte magyar költő nemigen írt a szerelem testi oldaláról és a vágyakról, melyek nem elégszenek meg az enyeggéssel. Ez a tartózkodás a magyar líra egyik legerősebb tradíciója, és mélyen összeforrt a magyar idealizmus természetével. Káros következménye az volt, hogy a nyomtatott szerelmi líra mellett mindig volt egy másik, kéziratban terjedő, pornografikus líra, a *Vásárhelyi daloskönyv* óta, és ez a hivatalos líránál sokkal olvasottabb volt. Utolsó képviselője, Réthy László, túlélte népszerűségben az Ady-kor viharait is.

Ady fejlődésének hármass ritmusát szerelmi lírájában is meg lehet találni. Első korszakában a Léda-zsoltárok a végzetes, nagy szerelem változatait hozzák. Nincs pszichológiai regény, mely teljesebben feljegyezné ezeket a változatokat, mint Ady lírája. Az egymást gyötres boldogsága, a meddőség kínjai, az időnkénti közöny és a közönyösség fájdalma, az elvagyódás és az el nem menekülhetés, a szerelem elmúlásától való rettegés, az öregedés átka, a szerelem goethés visszaemlékezése születés-előtti dolgokra... halálvág a szerelemben, csók az ájulásig, gyöttrő önismerés: „híven sohase szerettem”, és az örök kielégületlenség Hágár-oltára – mind-mind a modern szerelem egész haláltánca benne van ezekben a versekben.

A hármass ritmus második tételét, az antitézist, a *Magunk szerelme-* és a *Ki látott engem-*kötet képviseli. Ady Lédát az *Elbocsátó szép üzenettel* (kegyetlenebb verset még Heine sem írt) kikapcsolta életéből, és felfedező útra indult. Megábrázolója lett a szerelem nélküli szerelemnek, a hazudott és felfújtt érzés belső gyötrelmeinek, és annak a kicsi, de fájdalmasan igaz érzésnek, ami ott van a hazudott szerelmek alján is. Ki tudja a testet a lélektől elválasztani? – kis senkikhez, kis női csukákhoz írt verseiben a mélység, a humánus sokszor még nagyobb, mint a Léda-zsoltároknak. Mert Lédája nincs mindenkinek, de a kis senkik dicséretével Ady az egész kor szerelmi mondanivalóját fejezi ki.

A harmadik korszak az utolsó, és a posztumusz-kötetben meghozza a szintézist, a bölcsék késő derűjét, a rezignációt. A Csinszkához írt versek meghittek, bensőségesek, éjszaki-fényes boldogsággal áradók. Amint kibékült a halállal, kibékült a szerelemmel is. Most már nem végzet-küldötte harc a szerelem, hanem megbékélés, összefűzés a megindult világban, csöndes hazaérkezés.

Mi volt a démon, ami Adyt asszonytól asszonyig űzte, mikor már összetört testét alig vonszolta tovább, hogy csak a halála előtt találjon pihenésre (és akkor is csak a versekben, mert a valóságban megmaradt a réginek)? Az, hogy Ady tulajdonképpen nem tudott szeretni. Minden asszonyt szeretett – abban, akit karjai közt tartott, egyúttal az emlékeit is szerette, és azt az asszonyt is, kit még nem ismert, akit várt –, de sosem szerette azt az asszonyt, akit éppen szeretett. Mindig csak önmagát szerette, asszonyokban tükröződve; az asszony szerelme is csak az önszerelem formája volt. „Nem a némbert, én magamat csókolom”, mondja. Innen az örökös kielégítetlenség, ezért Lázár a csókok lakomáján.

(1934)

1. Nézz utána, mit jelent a biedermeier szó!

2. Kinek a hagyományát követte az Adyt megelőző szerelmi líra? Mi volt ennek a lírának a jellemzője?

3. Ki nem hódolt be Szerb Antal szerint Ady előtt a hagyományos szerelmi líra követelményeinek? Meg tudsz nevezni rajta kívül más költőt is?

4. Melyik nőtípus vált Ady korában divatossá?

5. Mennyiben más a szerelem régebbi felfogásához képest az új szerelemfelfogás Szerb Antal szerint?

6. Kitől származik a mondás: „Mindenki öl, aki szeret”?

7. A nyugat-európai költők közül kihez hasonlítja Szerb Antal Ady szerelmi költészetét?

8. Melyek a leglényegesebb különbségek Szerb Antal szerint Petőfi és Ady szerelmi költészete között?

10. Mi volt az oka Szerb Antal szerint annak, hogy Ady nem tudott egyetlen nő mellett sem kitartani?

2. feladat

1913-ban az Elbocsátó, szép üzenet után Léda még egy levelet írt Adynak. Olvasd el a levélrészletet, majd képzeld magad Léda helyébe! Te mit írtál volna Léda helyében Adynak? Írd meg a levelet!

„Végtelenül, kimondhatatlanul, halálosan szeretném magát még egyszer látni egy pár pillanatra.

Okát sem tudnám megmondani, miért – mondanivalóm nincs semmi, csak egyszerűen látni óhajtanám egy-két percig és menni tovább újból. Talán nyugodtabban mennék.

Egy nehéz operációra voltam itt, és pénteken elutazom. Az express Bécsben áll egy néhány percig, s ez a legközelebbi város oda, hol maga van, ha ugyan ott van, mivel ezt sem tudom biztosan, nem kérdeztem senkit erről, csak úgy szimatolom. Megtenné ezt a négy órás utat, hogy Bécsben megláthassam, egyebet nem tudtam erre az én nagy kívánságomra kieszelni. Magánál ez nem jelentene mást, mint egy udvariassági gesztust minden következmény és utóhatás nélkül, nekem talán jót tenne vele, és minden maradna »sans lendemain« mindkettőnk részére. [...]

Ha valami, bármely okból nem jöhetne, vagy nem akarna jönni, úgy kérem, ne táviratozzon, sem ne írjon semmit, úgy lesz a legjobb. Azt hiszem, látni fogja, hogy dacára mindennek, csak a gentlemanhez folyamodtam, és ezt érzem most is magában. [...]

(Részlet Léda 1913. május 5-én keltezett, Adyhoz írt leveléből)

Lined writing area consisting of 20 horizontal black lines.